

RİSALE-İ NUR METİNLERİNİN “ANLAŞILMASI”NDA USUL VE ESASA İLİŞKİN BAZI MÜLAHAZALAR: İHLAS, BÜRHAN VE ÇOĞULLUK

Ahmet YILDIZ¹

Öz

Bediüzzaman Said Nursi'nin Risale-i Nur metinlerinin zatî olarak çoklu okumaya açık niteliği veri alınarak, ferdî ve kolektif seviyelerde ortaya çıkan farklı anlama ve yorumlama tarzlarının ürettiği bazı problemler ve bunların sebepleri tartışılarak, bu metinlerin doğru anlaşılması ve yorumlanmasının “ihlas, bürhan ve çoğulluğu” veri alması gerektiği ileri sürülmektedir.

Anahtar Kelimeler

Anlama ve yorumlama, ihlas, çoğulluk, bürhan,

METHODOLOGICAL AND SUBSTANTIVE CONSIDERATIONS IN UNDERSTANDING THE RİSALE-I NUR TEXTS: SINCERETY (İHLAS), PROOF (BURHAN) AND PLURALITY

Abstract

The Risale-i Nur texts are inherently susceptible to plural understanding, which has given rise to multiplicity in its comprehension and interpretation. This state of affair has caused many problems both in common and scholarly endeavor. The trio of evidence-based reasoning, plurality and ihlas (considering consent of Allah only) is suggested as a proper methodology of “reading”.

Keywords

Comprehension and interpretation, ihlas, plurality, proof

¹ Doç. Dr., Ankara (ahmet66@yahoo.com)

Gönderim Tarihi: 11.12.2017, Kabul Tarihi: 19.01.2018

GİRİŞ

Bediüzzaman Said Nursi'nin Risale-i Nur'a eserlerinin ontolojik, epistemolojik ve ahlaka müteallik bütüncül bakışına ilişkin sistematik bir kavrayış bulunmamaktadır. Bu durum Risale-i Nur'un siyaset, sosyal meseleler, çatışma çözümü, psikoloji ve iktisat gibi alanlarda ortaya koyduğu yaklaşımların anlaşılmasını ve teşhisini güçleştirmekte ve Risale-i Nur'un katkısını sınırlamaktadır. Bugüne kadarki Risale-i Nur okumalarının bütüncül perspektifler üretememesi, okuma geleneğinin parçacı-aktarımcı niteliği ve içe dönük tatmin arayışının bir yansıması ile ilişkili gibi durmaktadır. Bu çerçevede ortaya çıkan önemli problemlerden biri de Risale-i Nur metinlerinin doğru anlaşılması ve yorumlanması meselesidir. Bu mesele ilk planda, esas itibarıyla ilim ve fikir ehlini ilgilendiren bir meseledir. Risale-i Nur (bundan sonra Risale-i Nur) mültezimleri için öncelikle İslam imanını tahkikî kılmaya vesile olan derslerdir; "efradını cami, ağyarını mani" bir şekilde anlaşılması ve yorumlanması meselesi ikinci planda olabilir. Risale-i Nur'a muhatap olan ilim ehli, eğer bir iltizam ilişkisine de sahipse, Risale-i Nur düşüncesinin hamili konumundadır; bu yüzden tahkikî iman dersleri boyutu yine saklı kalmak kaydıyla, doğru anlama ve yorumlama meselesinin öncelikli muhatabıdır. Bu sınıf, Risale-i Nur'dan hareketle fikrî bir temsilin taşıyıcısıdır. Risale-i Nur'un doğru anlaşılması ve yorumlanması meselesindeki muhatap halkasının ikincisi metinlerle iltizam ilişkisi içinde olmayan dindar ve/veya seküler ilim erbabıdır. Bu sınıf açısından temel problem esasen Risale-i Nur metnine bütüncül olarak nüfuz edebilmektir. Sistematik olmayan, İslam ilim geleneği ile çağdaş fikir akımlarına aşinalığı siyak ve sibak olarak gerektiren, dilinin literallikle sınırlanamayacak zenginliği ve Kürtçe düşünüp kendisini Türkçe olarak ifade eden bir zihinle kurulması gereken empatik yakınlık, bu sınıfın Risale-i Nur metinlerini anlama ve yorumlama zorluğunu artırmaktadır.

Bu çalışmada Risale-i Nur metinlerinin zatî olarak çoklu okumaya açık niteliği veri alınarak, ferdî ve kolektif seviyelerde ortaya çıkan farklı anlama ve yorumlama tarzlarının ürettiği bazı problemler ve bunların sebepleri tartışılacaktır.

1. İMKANLAR, SINIRLILIKLAR VE RİSKLER

Risale-i Nur, İslam imanını yeniden inşa çabasını ve İslam etrafında gelenekten ve modernlikten gelen şüphe ve eleştirileri gidermeyi istihdaf eden, ilim içinde hakikate yol açarken tasavvufu elfazına lüb yapan, medrese orijinli sui generis bir Kur'an tefsiridir. Doğru anlaşılması ve yorumlanması bu metinlerin Müslümanların tüm taba-

kalarına Kur'an'ın mesajını anlaşılır kılarak ulaştırmayı hedeflediğini hatırlamaktan geçer. Bu açıdan bakıldığında Risale-i Nur metnlerinin doğru anlaşılabilmesinin ilk şartı “amelde sadece ilahi rızaya kavuşmayı hedefleme” anlamında ihlastır. Medrese geleneğindeki münazara metodunda olduğu gibi² Risale-i Nur okuma ve anlamada amaç hakikate ulaşmaktır; bu hakikatin kimden sadır olacağı tali bir değer taşır. Mesele Risale-i Nur metnlerini müellifinin/Bediüzzaman'ın anlaşılmasını istediği şekilde anlamaya çalışmaksa –ki bunun ne olduğunu biz her zaman sarih olarak bilemeyebiliriz– Risale-i Nur metnlerini kendi anlayışımızın rengine bürümek bununla bağdaşmaz. Bizim kabullerimize ters düşse bile bu konuda hakkı teslim etme yani müellifin kastını doğru temsil etme kaygısı ile hareket etme, hakikate saygımızı dolaısıyla ihlasımızı gösterir. “Niyet ve nazar” ancak ihlas üzerinden tenevvür eder. Burada ihlas şeffaflığı ima eder: Risale-i Nur metnlerinin ne söylediğini anlama çabası aslında onun üzerinden Kur'an'ın bize ne dediğini kavrama cehdidir. Risale-i Nur'a dönük bütün medihler Kur'an'a dönüktür. Bu okuyucunun zihin ve kalbinde okuma ameliyesi boyunca karşılık bulduğunda “doğru anlama ve yorumlama” için başlangıç çizgisi belirlenmiş olur.

Risale-i Nur metinleri zatî olarak çoklu okumaya açıktır çünkü bilginin nazari boyutu, tasavvufi/hali boyutuyla içiçe bir dil üzerinden aktarıldığı için lafzî anlamı ile sınırlı değildir; aynı şekilde bu okuyucunun anlama şeklini de önemli ölçüde bireyselleştirebilen bir keyfiyettir. Risale-i Nur metnlerini anlama ve yorumlama konusunda ortaya çıkan kimi problem alanları kısaca şöyle sıralanabilir:

1. Müellifin Türkçeyi az bilmesi ya da Türkçeyi yetersiz kullanımından kaynaklanan (mebde ve mukaddemeleri atlama, ifade hazfları vs.) anlama ve yorum zorlukları

2. Metinlerin yazıldığı sosyopolitik bağlamın göz ardı edilmesi (Risale-i Nur'un Osmanlıca yazılışına bakışı, tarikat yasağı olan bir dönemde hakikat tedrisi yaptığını söylemesi gibi)

3. Risale-i Nur metinlerine parçacı yaklaşımın ürettiği problemler (tarikata ya da siyasete bakışı gibi)

4. Metinlerde sistematik bütünlük olmamasının yol açtığı problemler

5. Risale-i Nur metnlerinin tarihselliğinin yok sayılmasının yol açtığı problemler

6. Lafızların (mutlak ya da mukayyed olmasının) önemsenmemesinin yol açtığı

² Bediüzzaman Said Nursi, *Divan-ı Harb-i Örfî, Risale-i Nur Külliyyatı, Cilt 2* (İstanbul: Nesil, 1996), 1932-1933. Ayrıca bk. <http://www.erisale.com/#content.tr.15.441>, (Erişim tarihi: 18 Ocak 2018).

problemler (sarıklı genç, cumhuriyet hükümetleri için (Tek Parti dönemi dahil) hükümet-i İslamiye tabirinin kullanılması gibi)

7. Milliyetçi zihin algısının ürettiği problemler

8. Meşrep ve meslek “içi” farklılaşmaya dayalı zihin algılarının ürettiği problemler

9. Arapça-Farsça ve iyi Osmanlıca vukufiyetine olan ihtiyacın göz ardı edilmesinin yol açtığı problemler

10. Risale-i Nur metinlerinin münhasıran batınî ya da zahirî okunma biçiminin yol açtığı problemler (Ferec beklentisinin ürettiği tarihlemeler gibi)

11. Risale-i Nur metinlerinin bir Kur’an tefsiri olduğunun unutulması ve Kur’an ile ilişkisinin perdelenmesinin yol açtığı problemler

12. Uzmanlık bilgisi gerektiren konularda “serbest yorum” hakkının kullanılmasından sakınılmamasının ürettiği problemler (Açık uçlu te’vil yoktur!)

13. Risale-i Nur metinlerindeki “sarih” olmayan atıfların tahkikî bir şekilde araştırılmamasının yol açtığı problemler

14. Risale-i Nur metinlerini güncelin belirleyici nüfuzu üzerinden anlama ve yorumlamanın ürettiği problemler (siyasete bakış, siyasî parti iltizamı ve siyasî katılım biçimleri)

15. Risale-i Nur müellifinin manevî makamına ilişkin kabullerin ürettiği problemler

16. Risale-i Nur metinlerini münhasıran tasavvufî ya da münhasıran kelamî metinler olarak okumanın yol açtığı problemler

17. Metinlerde ele alınan meselelerin İslam düşünce mirası (kelam, tefsir, hadis, felsefe, mantık, tarih vs.) ile ilişkilendirilememesinin yol açtığı problemler (Hristiyan şehitler, hadisteki beddua vs.)

18. Metinlerde ortaya konan görüşlerin itikadi ve siyasî fırkalardaki biçimlerinin bilinmemesinin yol açtığı problemler

19. Metinlerde ortaya konan görüşlerin sanki sadece Bediüzzaman tarafından ifade edildiği zehabının ürettiği yanlış yüceltme ve biricikleştirme

20. Metinlerin anlaşılma ve yorumlanmasında usul kaidelerini yok sayan ucu açık yorumlama eğilimi

21. Metinlerde ele alınan konularda çağdaş Müslüman ve seküler düşünürlerin görüşlerinin bilinmemesinin yol açtığı anlama problemleri

22. İmani-içtimai meseleler ayırımının, konu açısından değil anlam/anlamlandır-maya dönük bir ayırım olarak görülmesi

23. Metin okumalarında ontoloji-epistemoloji-moralite ve pratik sırasının izlen-memesinin yol açtığı problemler

24. Onuncu Söz'e ilişkin mektupta ortaya konduğu gibi önce Allah'ın varlığı, sonra esması, sonra da diğer iman esaslarının ispatının önerdiği metodolojik okumanın ge-reklerinin göz ardı edilmesi

25. Risale-i Nur metinleri skolastik bir otoriteye dayalı olarak okunamaz çünkü bu metinler “dava değil, dava içinde bürhandır.”

26. Risale-i Nur metinlerinin Kur'an ve hadisle ilişkisinin müphem ve muğlak bir perdeye bürünmesi

27. Risale-i Nur metinlerinin anlaşılmasında sadece akıl değil maddî ve manevî tüm hassaların/latifelerin istihdamı zorunludur. Bu akli azledilmesi değil kıymeti mikdarınca takdir edilmesi anlamına gelir.

28. Risale-i Nur metinlerine “Müellifi gerçekten ne demek istiyor?” kastı üzerin-den bakılmalıdır. Bu samimiyet ve ihlas gerektirir.

29. Risale-i Nur metinlerinin esas maksatlarının göz ardı edilerek yorumlanması-nın yol açtığı problemler

30. Risale-i Nur metinlerinin kavramsal diline vukufiyet eksikliğinin yol açtığı problemler

31. Metinlerdeki olgusal bilgilerin doğrulanma ihtiyacı duyulmadan kullanılma-sının yol açtığı problemler (hayvan ve bitki türlerinin sayısı, nüfus istatistikleri, itti-had-ı İslam Partisi, Ahrarlar vb.)

32. Risale-i Nur'a anlamak değil yargılamak için, hata ve eksik izafe etmek için nazar edenlere Risale-i Nur'un manaları gizlenir.

Bu şekilde sıraladığım problem alanları içinde özellikle önem arz ettiğini düşün-düğüm bazıları aşağıda biraz daha tafsil edilerek ele alınacaktır.

1.1. Risale-i Nur-Kur’an İlişkisini Şeffaflaştırma İhtiyacı

Risale-i Nur bütün alemlerin Rabbi sıfatıyla Allah’ın kelamı olan Kur’an’ı talim eden, özelde İslam imanını ve ahlakını tasrih, tahkim ve tesis etmeyi amaçlayan bir eserdir. Bu sebeple Kur’an ile ilişkisinin çok şeffaf olması gerekir. Risale-i Nur metinlerinin bağlandığı ayetlerle ilişkisinin ilk planda kurulması “doğru” bir anlama ve yorumlamanın ilk şartıdır. Kur’an ile iştigali önemsemeyen, Kur’an “kıraat”ını bile beceremeyen bir okuyucu profili tamamen asılsız fakat yaygın bir kanaatin ortaya çıkmasına yol açmıştır: Risale-i Nur okuyucuları –isterseniz Nurcular deyin– Risale-i Nur’u Kur’an’ın yerine ikame ediyorlar! Kur’an’ın yaygın anlaşılmasında Cumhuriyet Türkiye’sinde üretilmiş en önemli Kur’an yorum metinleri olarak Risale-i Nur’lar hakkında oluşmuş bu kanaatin, bu geleneğin mültezimleri tarafından sair ehl-i iman nezdinde fiilen tashihi mübrem bir ihtiyaçtır. Üstelik bu minareyi doğrultmanın ötesinde bir gerçekliğe sahiptir.

1.2. Risale-i Nur-Hadis İlişkisini Tesis ve Tekid İhtiyacı

Bediüzzaman’ın hadis konusunda bir otorite olduğu ve hadis usulü hakkında önemli belirlemeler ortaya koyduğu görülmektedir.³ İmanın ahlak formuna bürünmesi Sünnet-i Seniyye ile gerçekleşir. İslam düşünce tarihinde gözlediğimiz “ahlak felsefeleri” son tahlilde peygamber sünnetinden ibarettir. Sünnetsiz İslam hayatın dışında kalır! Sünnet ise bize hadisler yoluyla ulaşmıştır. Bu sebeple Risale-i Nur metinlerinin anlaşılması ve yorumlanmasında hadislerin temel bir kaynak olarak kullanılabilmesi, sünnetin ihyası ve bid’atlardan sakınmak için elzemdir. Risale-i Nur gruplarından bazılarında gözlenen hadis okumaları bu bakımdan değerlidir. Bu okumalar Risale-i Nur metinleri ile ilgili hadislerin birlikteliği şekline dönüştürüldüğünde Risale-i Nur da hadisin taşıyıcısı haline gelir. İsrailiyatın hadislerin taşıyıcısı olması bid’atların yaygınlaşmasının ana sebeplerinden biridir. Bu bakımdan Risale-hadis ilişkisinin “Risale-i Nur’un Kur’an ve hadisle ayrıca iştigale ihtiyaç bırakmadığı” safsatasından kurtarılması şarttır. Bunun için yapılması gereken hususlardan biri Risale-i Nur’da zikredilen ve itiraz konusu olan tüm hadislerin sened ve metin sıhhati açısından ciddi bir kritiğinin ortaya konmasıdır. Senetteki herhangi bir zayıflık metnin reddini gerektirmediği gibi metnin sıhhatli olması da senedi doğrudan aklamaz. “İlmin Çin’de de olsa gidip alınması”na dair hadis olarak bilinen rivayet manaca doğru olmakla birlikte senedi illetlidir. Bediüzzaman’ın çokça kullandığı ahad hadisler sıhhatinde problem bulunmayan ancak mezhep imamlarının hüküm istinbatında kullanmamayı tercih et-

³ Bk. Bediüzzaman Said Nursi, *Sözler, Risale-i Nur Külliyyatı, Cilt 1* (İstanbul: Nesil, 1996), 147-153. Ayrıca bk. <http://www.erisale.com/#content.tr:1.456>, (Erişim tarihi: 18 Ocak 2018).

tikleri hadislerdir. Metinlerdeki bir kısım kelimayı kibarlar ise hadis olmamakla birlikte hadislerin mana mazmununa muvafıktır. Hadis olarak bilinen ancak hadis olmayan “levlak” rivayeti de manaca sahihtir.

1.2.1. Hadis, Sahihlik ve Bürhan

Sihhat problemindeki duyarlılığı temsil etmesi açısından Risale-i Nur’daki hadislere referans verilirken ana hadis kaynaklarına atıfta bulunulmalıdır. Bunun yerine sonradan derlenen hadis mecmualarına atıfta bulunulması “ilmihal mantığı”nın bir tezahürüdür. Oysa bürhan ehli tahkike dayanır. Mesela Mustafa Kemal ve rejimi ile siyaset yoluyla mücadele edilemeyeceğine dair rivayetin hadis olup olmadığı, hadisse nerede yer aldığı belli değildir. Risale, Kur’an gibi hadisi de hayatımıza taşıma misyonuna sahiptir. Mesela namaz tesbihatı konusu bu bakımdan özel bir önem arz etmektedir. Hz. Peygamber’in (asm) tesbihat tarzı ile Risale-i Nur müntesiplerinin tesbihat tarzı ilişkilendirilmeli ve en azından bir çelişki-çatışma durumunun olmadığı ortaya konulmalıdır. Esasında Diyanet’in de camilerdeki tesbihat biçimi konusunda aynı şeyi yapması gerekir. Yapılan şeyin mutad hale gelmesi, onun “meşruiyet”ine ilişkin farkındalık ihtiyacını ortadan kaldırmaz. Yani her durumda Risale-i Nur’un Kur’an ve hadis üzerinden sınanması ve test edilmesine açık olunmalıdır. Tasvir-i iddia yerine delil üzerinden hareket etmek şarttır.

Kur’an-hadis ve Risale-i Nur arasında “görünür de” bir çelişki var görünüyorsa bu metinlerden değil bizim onları anlama biçimimizden kaynaklanır. Duanın vaktinin kaza olmaması durumunda olduğu gibi, anlama sürecimizin tamamlanmadığını, bu konudaki cehdimizin yoğunlaşarak devam etmesi gerektiğini gösterir. Yine de farazi olarak ikisi arasında bizim anlayış biçimimizden bağımsız bir çelişkinin varlığı halinde “ilkinin kabul, ikincisinin tevil ve tashih edilmesi esastır.” Bu konuda Risale-i Nur mültezimlerinde farkındalık ihtiyacı kendisini göstermektedir.

1.3. Risale-i Nur ve İslam İlim ve Düşünce Geleneğı Arasında Sağlıklı Bir Köprü Kurulması İhtiyacı

İtikadi ve ameli sahada ortaya çıkmış İslamî müktesebatın ehlince bilinmesi Risale-i Nur’un doğru anlaşılması için şarttır. Aksi taktirde yüzeysel, ilmî gerçeklikten uzak, yüceltmeye dayalı bir “biriciklik” anlayışının ortaya çıktığı görülmektedir. Bunun da ötesinde Risale-i Nur metinlerinin siyak ve sibakı kayb olduğu için süreklilik ve yenilik boyutlarını fark edebilmek zorlaşmaktadır. Gazzali’nin nedensellik anlayışı bilinmeden Bediüzzaman’ın bu konuda ortaya koyduğu görüşlerin niteliğı anlaşılabilir. Keza, “Sudur” teorisi bilinmeden ne teşebbüh-ü bi’l-vacip meselesi ne de tev-

hid meselesi anlaşılabilir. Ya da İkinci Dünya Savaşı’nda zulmen öldürülen insanların akıbetine ilişkin olarak Bediüzzaman’ın ortaya koyduğu bakış açısı Eşarilerin fetret ehli tanımlaması bilinmeden anlaşılabilir. Ya da bunu Bediüzzaman’ın bir içtihadı olarak görürsek bu içtihadın nakille ilişkisini tesbit etmek durumundayız. Şeair-i İslamiye meselesi, yönetenlerde hukukullahın hukuk-u ibad vasfı taşıması, mürtedin neliği ve kimliği meselesi de bu meyanda zikredilebilecek meselelerdendir.

1.4. Risale-i Nur Metinlerinin Mukayeseli Literatür Üzerinden Anlamlandırılması İhtiyacı

Risale-i Nur metinlerinin bugüne, bugünün problem ve ihtiyaçlarına nasıl baktığı kadar düne ve tarihe nasıl baktığı da önemlidir ve birbirinden ayrılmaz. Risale-i Nur metinlerinden bir İslam tarihi dönemlemesi ve buna dayalı bir yorumlama biçiminin okuyucularının tefekkür ve tahayyül dünyasında kendisine yer bulamamış olması nasıl açıklanabilir? Risale-i Nur metinlerinin devlet-şeriat ilişkisine bakarken bu metinlerin yazıldığı konjonktür büyük önem taşır. Mesela ittihad-ı İslam, müsbet hareket ve cihad-ı manevî gibi kavramlaştırmalar böyledir. İslamın devlet dini olması ya da laiklik ilkesinin varlığı, ulusal ve karşılaştırmalı siyasî tarih, siyasal akımlar ve ideolojilere ilişkin arka plan Risale-i Nur’ların anlaşılmasında işlevsel kılındığında Risale-i Nur’un fikrî düzeydeki temsili de muhatap kitlesini bulacaktır.

1.5. Risale-i Nur Metinlerinin “Güncel” Üzerinden Okunmasının Ürettiği Problemler

Güncele hakim egemen bakış açısı ile Risale-i Nur metinlerini okuma bu metinlerin doğru anlaşılmasının önündeki ana engellerden biridir. Buna Risale-i Nur gruplarının siyasî iltizamları üzerinden yaptıkları Risale-i Nur okumaları da eklendiğinde aslında Risale-i Nur’ların doğru anlaşılmasında siyasî anlama biçiminin önemli ölçüde tayin edici olduğu söylenebilir. Biraz Foucault’cu bir bakış açısıyla söylersek, Risale-i Nur’ların anlaşılması yerleşik çıkar ve iktidar ilişkilerinden bağımsız olarak değerlendirilemez. Meşrebi hakikat rejimlerinin varlığı bir vakiadır. 16 Nisan 2016 referandumu öncesinde bir Risale-i Nur grubuna ait öğrenci evinde kalan bir öğrenci şöyle demişti: “Nasıl düşünmem gerektiğini biliyorum ama yine de bu konuda sizin ne düşündüğünüzü bilmek istiyorum.” Yani benim söyleyeceklerim onun tutumunu etkilemeyecekti ama yine de benim ne düşündüğümü merak ediyordu çünkü soru işaretleri yok olmamıştı. Risale-i Nur’ların anlaşılmasında güncele ilişkin sahih bir kavrayış büyük önem taşır. Güncelin Risale-i Nur metinleri üzerinden anlaşılır kılınması ihtiyaç duyulandır. Risale-i Nur’un güncele tabi kılınması ise bir vartadır.

1.6. Risale-i Nur'un Anlaşılmasında Bir Anahtar: Bediüzzaman'ın Hayat Pratiği

Risale-i Nur metinlerinin “doğru” anlaşılmasındaki anahtarlardan biri bizatihi Bediüzzaman'ın hayatını ve zamanını iyi bilmek ve bunların metinlerle ilişkisini kurarak doğru bir tarihsellik çizgisi oluşturmaktır. Risale-i Nur metinlerinde tarihsellik meselesi önemli bir konudur ve bu derin bir fıkı gerektirir. Bu bakımdan Bediüzzaman'ın hayatı Risale-i Nur metinlerinin bir parçasıdır. Bu bütünselliğin sağlanmasında önemli bir mesafe alınsa da ciddi eksiklikler söz konusudur. Risale-i Nur metinlerinin ne zaman, hangi şartlar muvacehesinde telif edildiğinin bilinmesi doğru anlama ve yorumlama cehdinin önemli bir parçasıdır. Tarihsellikte “ibnüz zaman” olma meselesi, mutlaklaştırılmadan ama yok da sayılmadan, makul bir denge içinde anlama çabasının bir parçası kılınmalıdır. Mesela günümüz şartlarında Medresetüzzehra tasavvurunun üniversite karşılığı var mıdır? Varsa nedir? Bunun bugün için ifade ettiği anlamla, Bediüzzaman'ın yaşadığı dönemde ifade ettiği anlam aynı mıdır? Bu tür müzakerelerin ihlas ve açık fikirlilikle yapılabilmesi gerekir. Keza Osmanlıcaya kutsallık atfedilmesi, Risale-i Nur'un yazılmasındaki hikmeti mutlaklaştırıp zaman dışılaştırma sonucunu vermiştir. Osmanlıca önemlidir ama Risale-i Nur'ların basımının yasak olduğu ve henüz Latin alfabeli Türkçenin yaygınlaşmadığı bir dönemdeki maslahat Latin alfabeli Türkçe yaygınlaştıktan sonra ortadan kalkmıştır. Arap alfabesine değer katan Kur'an'dır, Kur'an'a değer katan Arap alfabesi değildir. Osmanlı Türkçesi üzerinden Risale'de Esmâ-i Hüsnâ'yı esas alan, mana-yı harfiye dayalı bir Kur'an dili ortaya konmuştur. İstenmese de, bilmeceburiye Latin alfabeli Türkçe üzerinden bu Kur'ani dil sürdürülebilir bir nitelik kazanmıştır. Risale-i Nur'un yazıya ilişkin tahşidatının yapısal unsurları ile konjonktürel boyutları tefrik edilmelidir. Bu bakımdan Gülen kültürünün yaptığı ise doğrudan Risale-i Nur'un ürettiği Kur'an dilinin mimarisine müdahale etme ve Risale-i Nur'un yapısını bozarak üzerinde “tasarrufta bulunma” girişimidir. Hakikatin dengesini bulmak hiç kolay değildir, mutlak ihlas çabası içinde olmayı gerektirir.

1.7. Risale-i Nur Metinlerinin Yine Risale-i Nur Metinleriyle Anlaşılması

“Sadır” yerine “satır”ın esas alınması sadece müellifin ne söylediğini tam olarak tesbit açısından önemlidir, anlama sürecini de çoğu defa kolaylaştırabilir ama nihai bir çözüme kavuşturamaz. Bediüzzaman'ın deyimiyle Risale-i Nur bütün İslâmî ilim müktesebatının anahtarı olarak bizi o hazineye götürür. Hazinesinin keşfi ise ilim gerektirir, skolastik bağlılık değil. Dolayısıyla “sadır değil satır” yaklaşımı Risale-i Nur'a iltizamı sağlamak açısından işlevsel olabilir ama bunun ötesinde skolastisizm barın-

dırır. Sadra gelince okunan metinlerin gerektirdiği ilme sahip olmayanların bunun farkında olarak okuma yapmaları büyük önem taşır. Risale-i Nur metinleri herkesin istediği şekilde konuşturabileceği batınî metinler değildir! Risale-i Nur metinlerinin açık uçlu yorum (anything goes!) ile yoruma imkan vermeyen kıraatçı yaklaşımlar arasında bir denge sağlanmasına ihtiyaç bulunmaktadır.

1.8. Risale-i Nur Metinlerinin Batınî Okuması

Batınî okuma ve anlama tarzı Risale-i Nur metinlerinin anlaşılmasında bir risk alanı oluşturmaktadır. Rüyalardan üzerinden ortaya çıkan yorumlama biçimi de bunun bir parçasıdır. Bu konular zannidir, asla “muhkem” metinlerle çatışacak bir sonuç doğurmaması gerekir ancak pratik hep böyle olmamıştır. Ebced ve cifir ilmi üzerinden yapılan istikbale ait istihraclar, bunların anlaşılma biçimleri ve sonuçları tali bir asla dayandığı için zannidir, herhangi bir dini değeri yoktur. Müellifinin ilmine ve fazlına dayalı otoritesine olan güvenden kaynaklanan subjektif bir “yakın” verebilir ancak bu yakın asla dinin genel asılları ile çatışamaz, bu şekilde yorumlanamaz. Ferec beklentisi ve bunun siyasal alanda aranması, Yakubilik tecrübesi gibi. “Sarıklı genç” meselesine atfedilen önem de Risale-i Nur’un tahkik mesleğini seyreltip sufiliğe evrilten bir mahiyet taşımaktadır.

1.9. Bediüzzaman’ın Otoritesinin Niteliği

Bu mesele Risale-i Nur metinlerinin durması gereken alanı zanni olmaktan nassi alana doğru evriltme potansiyeli taşımaktadır. Bu da Risale-i Nur metinlerinin dogmatlaştırılması, Bediüzzaman’a da masumiyet atfedilmesi riskini tetiklemektedir. Bediüzzaman’ın hata yapmasının mümkün olduğu ama vaki olmadığı şeklindeki kabul de yaygın muhtaralı bir durum olarak varlığını sürdürmektedir. Keza Bediüzzaman’a Mehdi olarak bakılmasının Risale-i Nur’ların anlaşılmasındaki etkisi de sorgulanmaya muhtaçtır çünkü Mehdilik meselesi Risale-i Nur’un batınî yorumlarını yaygınlaştıran bir rol oynamaktadır.

Kimsenin Bediüzzaman adına konuşması ya da “onu en iyi anlayan/temsil eden sadece benim” demesi düşünülemez çünkü Bediüzzaman haleflerine el veren bir tarikat şeyhi değildir. “Benim kanaatim doğrudur” deme hakkına herkes sahiptir ama “Doğru sadece benim söylediğim/anladığımdır” deme hakkına hiç kimse sahip değildir. Bu durum hakikati öğrenme cehdinde taklidin asıl kılınması ve hakikatin tekel altına alınması anlamına gelir ki bu ise tahkik mesleğine zıttır.

Burada şu da not edilmelidir: Risale-i Nur'un doğru anlaşılma ve yorumlanması meselesinde Gülen kültürünün Risale-i Nur'u temellükü ve kendi manevî iktidarına basamak olarak kullanması, Risale-i Nur düşüncesinin doğru temsili cehdine büyük ket vurmuş ve adeta çakma/paralel bir Risale-i Nur çizgisi teşkil etmiştir. Bu enkazın tasfiyesi maalesef oldukça maliyetli olmuştur. İsimlerinin zikrine gerek olmayan başka bazı gruplarda da bu araçsal temellük çizgisinden yansımalar bulunmaktadır.

2. ANLAMAYA DOĞRU

Bediüzzaman'ın ortaya koyduğu fikirleri anlayabilmek için şu iki hususu çok iyi bilmek gerekir:

- 1) Bu fikirlere kaynaklık eden mütefekkirleri ve ilmî gelenekleri
- 2) Bu fikirlerin ortaya çıkmasına yol açan bağlamı (siyak-sibak)

Tüm İslamî ilim disiplinleri, modern bilimler, toplumsal ve siyasî düşünce ve akımlar ile siyasî tarih bilgisi Risale-i Nur metinlerinin anlaşılması için zorunludur. İslamî bilgi ve fikir birikiminin hülasesi olduğu için Risale-i Nur'un anlaşılması onun hülase ettiği kaynaklara gerektiğinde nüfuz etmeyi gerektirir. Risale-i Nur'a muhatap ilim ehli için disiplinlerarası bir kavrayışa sahip olmak şarttır.

"Eski hal muhal: Ya yeni hal veya izmihlal!"⁴ sözünü kimin, nerede, ne zaman, neden söylediği bilinmeden Bediüzzaman'ın bu konudaki tavrı anlaşılamaz. Yine Bediüzzaman'ın hayatına ilişkin karanlıkta kalmış birçok hususun çalışılması gerekmektedir. Sözlü tarih çalışmaları diyebileceğimiz Bediüzzaman'a ilişkin aktarılan hatıraların metinlerle zaman zaman uyuşmadığı, buna rağmen metinlerden çok hatıralara itibar edildiği bir vakıdır. Risale-i Nur metinlerinin anlaşılmasında da ölçü, iddianın tasvirinden çok bürhan ve delil olmalıdır. Çünkü Risale-i Nur "dava değil dava içinde bürhandır!"⁵ Hemen belirtelim ki siyak ve sibak anlamayı kolaylaştırır ancak anlamı tayin etmez! Mesela "mülk-melekut" konusunda Bediüzzaman'ın düşünceleri Molla Sadra'nın bu konudaki fikirleri bilinmeden anlaşılamaz. Bu Bediüzzaman'ın, Molla Sadra'nın tekrarından ibaret olduğu anlamını taşımaz. Bediüzzaman'ın orijinallliği, benzerlerinin farkına varıldığında anlaşılır. Keza modern bilimin nedenselliğe dayalı

⁴ Bediüzzaman Said Nursi, *Münazarat, Risale-i Nur Külliyyatı, Cilt 2* (İstanbul: Nesil, 1996), 1940. Ayrıca bk. <http://www.erisale.com/#content.tr:15.461>, (Erişim tarihi: 18 Ocak 2018).

⁵ Bediüzzaman Said Nursi, *Mektubat, Risale-i Nur Külliyyatı, Cilt 1* (İstanbul: Nesil, 1996), 527. Ayrıca bk. <http://www.erisale.com/#content.tr:2.530>, (Erişim tarihi: 18 Ocak 2018).

açıklama modelinin ürettiği materyalizme karşı koyabilme ihtiyacı da Bediüzzaman'ın bu konudaki tahşidatını anlaşılır kılar.

Aynı şekilde Risale-i Nur'un Kur'an ile olan ilişkisinin de bu şekilde anlaşılması gerekir. Bediüzzaman'ın Kur'an'ın üslup ve hitap özellikleri ile ana maksatlarını Risale-i Nur'a nasıl yansıttığı, hangi ayetleri tefsir ettiği kritik değere sahiptir ve ancak çok iyi bir Kur'an bilgisiyle anlaşılabilir. Tefsir ettiği ayetlere diğer müfessirlerin getirdiği yorumlar Bediüzzaman'ın tefsirindeki süreklilik ve yenilikleri görmemize imkan verir.

Hadis konusu Bediüzzaman'ın çok güçlü olduğu bir alan olmasına rağmen bu konuda itiraza uğraması, onun hadis konusundaki metodolojisi ve hadisle İslam'ın hayata aktarılması konusundaki vurgusunun yetkin bir şekilde anlaşılmasını gerektirir. Keza Vehhabilik ve Şiilikle ilgili değerlendirmeler hem İslam düşüncesinin modernleşme sürecinde aldığı biçimleri hem de karşılaştırmalı mezhepler tarihini ve bunların çağdaş bağlamını görmeyi gerekli kılar.

Benzer şekilde modern siyasî düşünceler, akımlar ve devletler arası sistem ile Batılı sömürgecilik süreci bilinmeden Bediüzzaman'ın demokrasi, liberalizm, sosyalizm ve kapitalizmle ilgili düşünceleri ile İslam dünyasına ilişkin projeksiyonları, hürriyet, adalet ve demokrasi konusundaki bakış açısı anlaşılabilir. Risale-i Nur metinlerinin insan, Müslüman ve vatandaş olarak bize ne söylediği güncelleştirilerek ortaya konulmalıdır.

Muhatap/hedef kitle de -girişte ifade edildiği gibi- Risale-i Nur metinlerinin doğru yorumlanmasında önemli bir unsurdur. Yazılan metin avamı mı, havassı mı, yoksa ikisini birden mi hedeflemektedir? Mecazın ilmin elinden cehlin eline düşmesinin yol açtığı problemler gibi herkesin her Risale-i Nur metnine aynı şekilde muhatap olması gerekmez. Haslara tahsis edilmiş mahremlik buna başka tür bir örnektir. Erkan-has gibi kategorilerin Risale-i Nur'a hizmetle ilişkili olarak görülmesi ve "kanaat önderliği" olarak telakki edilmemesi gerekir. Aksi halde kişiye bağlanmaya dayalı bir iltizam biçimini getirir ki bu Risale-i Nur mesleğine aykırıdır.

Fikirler açısından böyle olduğu gibi kavramlar açısından da aynı durum söz konusudur. Dimağ ne demektir, nasıl anlamlandırılmıştır? Akıl, iman, kalb, cihad, ene, mülk-melekut, alem-i misal, niyet, nazar, mana-i harfi, mana-i ismi, iktiran, şefkat ve zecr tokatları, millet, irade, istibdad, meşrutiyet, esir vb. kavramlar Bediüzzaman'da ve onun fikirlerine kaynaklık eden düşünürlerde nasıl ele alınmıştır? Millet derken Kürt, Türk, Osmanlı ve İslam manalarını bağlamdan istihraç etmek gerekir. Kürdün adının telaffuz edilemediği bir zamanda bu anlam tabakaları ortadan kalkmış, anla-

manın yerini hakim olan tarafından onaylanma almıştır. Keza Kürdistan adının kullanılması Kürt ulus devletçiliği ile ilgisi konusu da böyledir.

Risale-i Nur metinlerinin anlatım tarzı olarak temsili ve tekrarı esas alması, konu bazlı bir sistematığa sahip olmaması, eserlerin her birinde hem tematik hem de telif sırası açılarından sistematik bütünlüğün bulunmaması, anlama ve anlamlandırma açısından bazı zorluklar üretse de özellikle de dış okuyucu ve araştırmacılar için bu bir handikap oluştururken –16. Söz ya da 24. Mektup örneklerinde olduğu gibi– soyut meseleleri avamı zihne takrib ederek tekrarındaki tesisle de imani inkişafa merdivenlik yapmaktadır.

SONUÇ

İlme (bürhan) ve ihlasa dayalı niyet ve nazar, hakikatin tek olsa da farklı renklere bürünebildiğini kabul eder. Risale-i Nur metinlerini doğru anlama ve yorumlamanın üçlü sacayağını bunlar oluşturur. Risale-i Nur metnine ihlas ve bürhan üzerinden muhatap olan, Risale-i Nur'un kendisini akıl ve diğer tüm insani hassaları ile birlikte Kur'an ve hadislerle buluşturarak hakikat yolculuğuna çıkardığını bilir. Hakikatin çoğul anlama biçimleri olduğunun farkındadır. Bu çoğulluk içinde kendi hakikat arayışını ihlas ve bürhan üzerinden yapılandırır. Sonuç: “Ben şöyle anlıyorum” ama “Şüphesiz doğrusunu Allah bilir” (el-Bakara 2/32).

Kaynakça

1. Nursi, Bediüzzaman Said. *Divan-ı Harb-ı Örfî, Risale-i Nur Külliyyatı, Cilt 2*. İstanbul: Nesil, 1996.
2. ____, *Mektubat, Risale-i Nur Külliyyatı, Cilt 1*. İstanbul: Nesil, 1996.
3. ____, *Münazarat, Risale-i Nur Külliyyatı, Cilt 2*. İstanbul: Nesil, 1996.
4. ____, *Sözler, Risale-i Nur Külliyyatı, Cilt 1*. İstanbul: Nesil, 1996.